

DOBŘÉ ÚMYSLY NESTAČÍ

Jak smysluplně pomáhat díky efektivnímu altruismu

William MacAskill

Z anglického originálu *Doing Good Better. How Effective Altruism Can Help You Make a Difference*, vydaného nakladatelstvím Penguin Random House v roce 2015,

přeložil Jan Prokeš.

Přebal a grafickou úpravu navrhl Matěj Růžička.

Odpovědný redaktor Oldřich Vágner.

Jazyková redakce Radka Klimičková.

Odborná revize Spolek pro efektivní altruismus.

Korektury Markéta Hofmeisterová.

Technický redaktor Milan Dorazil.

Vydalo nakladatelství Argo, Milíčova 13, 130 00 Praha 3,
argo@argo.cz, www.argo.cz,

roku 2021 jako svou 4754. publikaci.

Vytiskla tiskárna Těšínské papírny.

Vydání první.

ISBN 978-80-257-3651-7

Naše knihy distribuuje knižní velkoobchod KOSMAS

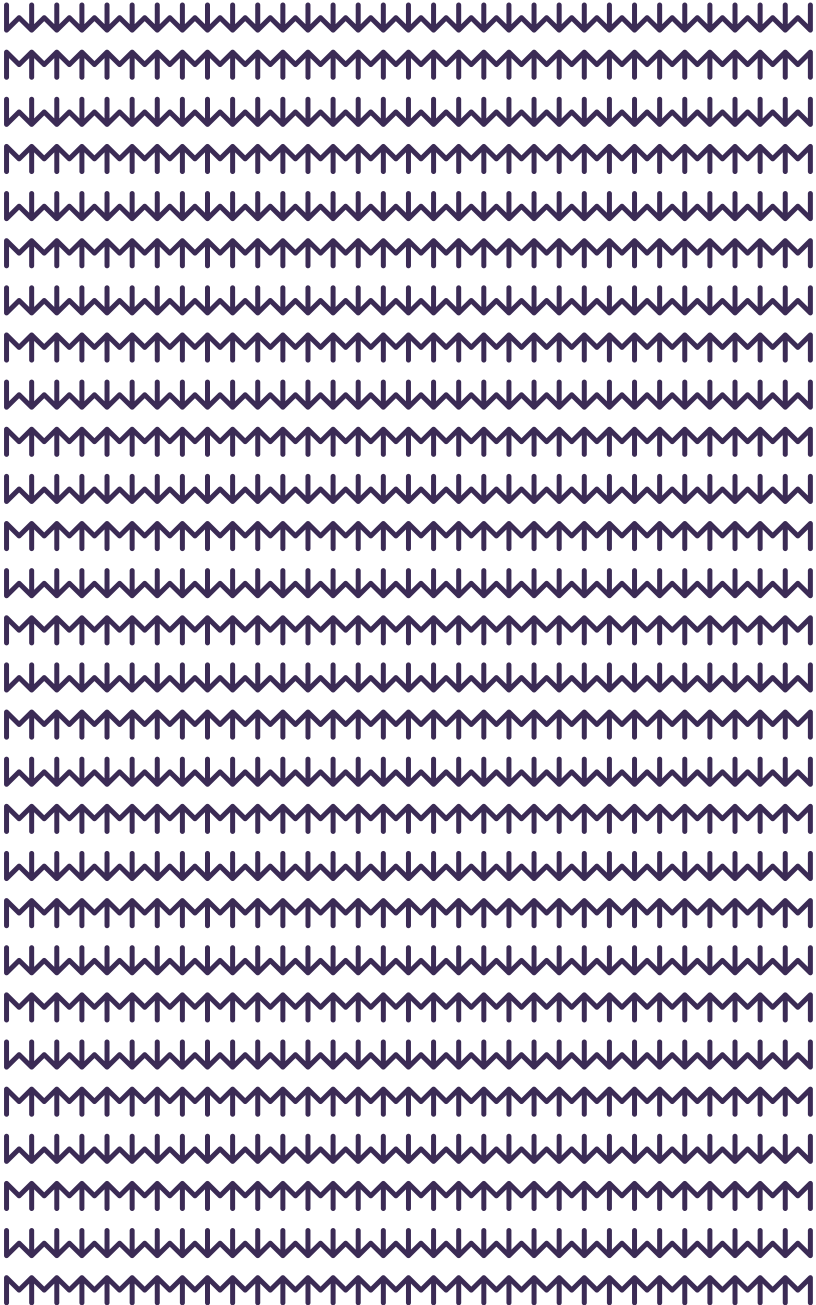
sklad: Za Halami 877, 252 62 Horoměřice

tel.: 226 519 383, fax: 226 519 387

e-mail: odbyt@kosmas.cz, www.firma.kosmas.cz

Knihy je možno pohodlně zakoupit

v internetovém knihkupectví www.kosmas.cz.

PRAHA 2021

DOBŘÉ ÚMYSLY NESTAČÍ

*Jak smysluplně pomáhat díky
efektivnímu altruismu*

William
MacAskill

10

DESÁTÝ TITUL

V EDIČNÍ ŘADĚ CROSSOVER

NAKLADATELSTVÍ ARGO

Edici řídí Oldřich Vágner

Přeložil Jan Prokeš

Czech edition © Argo, 2021

William MacAskill © 2015

Translation © Jan Prokeš

Cover and typography © Matěj Růžička, 2021

ISBN 978-80-257-3651-7

OBSAH

PŘEDMLUVA PRO ČESKÉ VYDÁNÍ	→ 11
ÚVOD: PARAZITI A VODNÍ PUMPY	→ 15
1. PATŘÍTE MEZI HORNÍ JEDNO PROCENTO	→ 29
I. PĚT STĚŽEJNÍCH OTÁZEK EFEKTIVNÍHO ALTRUISMU	→ 41
2. TĚŽKÁ ROZHODOVÁNÍ	→ 43
3. JAK ZACHRÁNIT ŽIVOT STOVKÁM LIDÍ	→ 59
4. PROČ NEPŘÍSPÍVAT NA POMOC PŘI ŽIVELNÍCH POHROMÁCH	→ 73
5. NEJVĚTŠÍM DOBRODINCEM, KTERÝ KDY ŽIL, JE NEZNÁMÝ UKRAJINEC	→ 85
6. PROČ JE CHOZENÍ K VOLBÁM JAKO VĚNOVAT TISÍCE DOLARŮ NA DOBROČINNOST	→ 97
II. EFEKTIVNÍ ALTRUISMUS V PRAXI	→ 119
7. REŽIJNÍ NÁKLADY, VÝDĚLKY ŘEDITELŮ A DALŠÍ ZMATENÍ	→ 121
8. KUPOVAT ZBOŽÍ Z ROBOTÁREN NEMUSÍ BÝT NEMORÁLNÍ	→ 147
9. NEDEJTE NA „HLAS SRDCE“	→ 165
10. CHUDOBA VERSUS ZMĚNA KLIMATU VERSUS...	→ 197
ZÁVĚR: JAK SE STÁT EFEKTIVNÍM ALTRUISTOU?	→ 215
DODATEK: JAK PŘEMÝŠLÍ EFEKTIVNÍ ALTRUISTA	→ 219
PODĚKOVÁNÍ	→ 223
POZNÁMKY	→ 225
REJSTŘÍK	→ 259

S odstupem šesti let vychází v českém překladu kniha, o které známý autor a profesor psychologie na Harvardu Steven Pinker napsal:

Efektivní altruismus je jedna z nejpozoruhodnějších myšlenek jednadvacátého století. Hledá způsoby, jak doopravdy pomoci druhým, nejen jak mít ze sebe lepší pocit nebo jak se ukázat před ostatními. A kniha *Dobré úmysly nestačí* slouží jako nejlepší průvodce tímto novým, inspiračním hnutím.

Když byla kniha roku 2015 poprvé vydána v angličtině, vzbudila ohlas po celém světě a stala se středobodem mnoha důležitých aktivit. Pomohla například vzniku nového vědeckého směru zvaného globální prioritizace, který se snaží systematickým porovnáním určovat, které světové problémy by měly být řešeny přednostně, protože jejich řešení pak pozitivně působí i na celou řadu dalších problematických oblastí. V knize obsažené návrhy ovlivnily několik největších filantropických organizací, které spravují finanční obnos v řádu miliard dolarů. Kromě toho vznikla i velmi aktivní komunita zájemců, kteří nadále domýšlejí a rozpracovávají samotné principy efektivního altruismu.

William MacAskill se krátce po vydání knihy stal v pouhých osmdesáti letech nejmladším profesorem filozofie na Oxfordské univerzitě a pravděpodobně i na světě. Vedle toho stihl (spolu)založit a vybudovat organizace Giving What We Can, Centre for Effective Altruism, 80,000 Hours a Global Priorities Institute. I v této knize má ambiciózní cíl, a to představit sadu myšlenek, o kterých doufá, že vám pomohou udělat pro svět daleko více dobra než dříve.

Říká se, že filozofie jednoho století je selským rozumem století následujícího. Autor nám ukazuje, že v některých případech může tento proces nabrat značné zpoždění. Ve svých analýzách vychází z konceptů (mezní užitek, statistické analýzy nebo využití kontrolní skupiny v rámci experimentu), které se v mnoha výzkumných oblastech používají už od devatenáctého století. Přesto jsou v rozporu s naší intuicí natolik, že se podle nich v praktickém životě stále moc neřídíme. Kniha však velmi podrobně dokládá, jak užitečné je změnit naši perspektivu a začít takové koncepty aktivně používat, i když stojíme před otázkou, jak co nejlépe pomáhat druhým.

Při řešení mnoha komplexních problémů nám v minulosti nezbyvalo než se řídit především intuicí. V posledních letech však díky přibývajícimu množství kvalitních vědeckých studií máme pro naše rozhodování k dispozici čím dál přesnější podklady. Když váháme, jak zlepšit kvalitu vzdělání nejchudších dětí v rozvojovém světě, už nemusíme hádat, jestli víc pomůže nákup učebnic, stavba škol nebo léčba střevních parazitů — výzkumy nám dávají jasnou odpověď. A to nám umožňuje pomáhat mnohonásobně více, než bychom byli s to bez takové analýzy.

V češtině vychází tato kniha v edici Crossover společně s novějším titulem *Nad propastí: Existenční riziko a budoucnost lidstva* (The Precipice), jehož autorem je MacAskillův kolega z oxfordského Ústavu pro budoucnost lidstva Toby Ord. Na první pohled oba mluví o jiných tématech, *Dobré úmysly nestačí* pojednává hlavně o rozvojové pomoci, zatímco *Nad propastí* je o rizicích globálních katastrof. Přesto se velice dobře doplňují, protože v jádru řeší tu samou otázku: jak pomocí pečlivé analýzy prioritizovat mezi různými problémy lidstva.

Jsem přesvědčen, že autor by dnes, několik let po vydání knihy, více zdůraznil jeden její aspekt, který je jednoduché přehlédnout. Text se věnuje hlavně pomoci v nejhudších zemích, protože tato oblast nabízí mnoho příležitostí pro efektivní pomoc, na kterých lze zároveň dobře ilustrovat prezentované principy. Pomoc nejhudším ale rozhodně není jedinou oblastí, kde lze tyto principy aplikovat. Jednou z dalších je již zmíněný výzkum globálních katastrofických rizik a jejich prevence. Díky tomu se například část příznivců efektivního altruismu zabývala rizikem pandemií už dlouho před začátkem pandemie COVID-19. Po jejím příchodu tak někteří z nich hráli klíčovou roli ve výzkumu a působili i v poradních orgánech jednotlivých států (včetně Česka).

Počet příznivců efektivního altruismu i počet organizací založených na těchto myšlenkách se po celém světě od vydání knihy *Dobré úmysly nestačí* mnohonásobil. Přestože doporučení v této knize obstála ve zkoušce času dobře, výzkum nejefektivnějších způsobů pomoci stále aktivně probíhá. Aktuální informace můžete najít na stránkách projektů, které kniha zmiňuje, jako jsou GiveWell.org, 80000Hours.org nebo stránky EffectiveAltruism.org.

Pro čtenáře může být zajímavé, že u nás již několik let působí Spolek pro efektivní altruismus, který patří mezi nejaktivnější národní organizace v rámci hnutí. V Česku tak lze najít čilý ekosystém projektů a organizací a komunitu lidí, kteří chtějí zlepšit svět.

Koho tato kniha osloví a bude mít zájem do jejích myšlenek proniknout hlouběji nebo prozkoumat jejich využití v praxi či ve své kariéře, může se dozvědět více nebo nás kontaktovat na stránkách efektivni-altruismus.cz.

Za Spolek pro efektivní altruismus
Jiří Nádvorník

PARAZITI A VODNÍ PUMPY

Jak vykonat co nejlíp dobrého?

Až do roku 1989 byl Trevor Field obyčejný Jihoafričan středního věku, který vedl celkem normální život. S chutí si dopřál čerstvý steak, chlazené pivo a rád si zašel s kamarády na ryby. Pracoval pro reklamní oddělení časopisů jako *TopCar* nebo *Penthouse* a nikdy se vážněji nezamýšlel nad tím, jak své schopnosti napřít k ušlechtiljším cílům. To všechno se však změnilo, když se seznámil s výtobytkem zvaným PlayPump.

Spolu se svým tchánem, farmářem, zavítal Field onoho roku do Pretorie na zemědělský veletrh. Tam narazil na vodohospodářského inženýra jménem Ronnie Stuiver, který právě předváděl prototyp nového druhu vodní pumpy. Field si při předváděcí akci vzpomněl, jak jednou během rybářské výpravy pozoroval ženy z jakési vesnice, které celé hodiny čekaly na vodu u pumpy na větrný pohon. Panovalo zrovna bezvětří, ale ženy se sem vláčely celé kilometry a nemohly se vrátit domů bez vody. A tak si prostě dřeply a čekaly, dokud voda nepoteče. Fielda ta nespravedlnost rozhořčila. *Tohle se přeci musí dát zařídit líp*, pomyslel si. Nyní měl před očima potenciální řešení.

Stuiverův vynález působil geniálně. Nejednalo se o běžnou ruční nebo větrnou pumpu, jaké mívá řada vesnic v chudých zemích, ale o pumpu v podobě dětského kolotoče. Až si na takovém kolotoči budou

hrát děti, uvedou je do pohybu a čistá voda z hloubi podzemí se díky tomu přečerpá do zásobní cisterny. Ženy se už nebudou muset trmácet dlouhé kilometry za vesnici a pumpovat vodu ručně nebo čekat u pumpy na vítr. PlayPump neboli „hravá pumpa“ zajišťovala celé komunitě udržitelný zdroj vody tím, že zužitkovávala energii hrajících si dětí. „Afričké [dětí] nemají skoro nic — ani školní učebnice, natožpak dětská hřiště — a dostupnost vody je velký problém,“ pověděl mi později Field. „Pomyslel jsem si, že tohle je ten nejlepší nápad, jaký jsem kdy viděl.“¹

Field Stuverův patent odkoupil a dalších pět let ho ve volném čase vylepšoval. Díky zkušenostem z reklamy přišel s nápadem vylepšovat na cisternu reklamní billboardy, čímž se daly získávat prostředky na údržbu celého zařízení. V roce 1995 sehnal prvního sponzora, firmu Colgate Palmolive, a dal v práci výpověď, aby se svému projektu, z něž se mezitím stala oficiálně registrovaná dobročinná společnost s názvem PlayPumps International, mohl věnovat naplno. Zpočátku se prosazoval pomalu, ale nedal se odradit a několik pump financoval ze svého. Aby si zajistil další peníze, navazoval zároveň po celé JAR styky s firmami a správními orgány. Na přelomu milénia už měl po celé zemi nainstalováno padesát pump.

První velký průlom zaznamenal v roce 2000, kdy se mu v konkurenci tří tisíc uchazečů podařilo získat grantovou Cenu Světové banky za rozvoj trhu. Ta se uděluje za „novátorské projekty v raném stadiu vývoje, které vykazují značný příslib v oblasti rozvoje a zároveň se dají snadno replikovat a/nebo uplatnit v širokém měřítku“.² Ocenění mu přineslo peníze a pozornost, která vyvrcholila tím, když ho přijel navštívit výkonný ředitel americké internetové firmy AOL Steve Case i se svou chotí Jean. „Měli z PlayPump oči navrch hlavy,“ líčí Field. „Jakmile ji uviděli v akci, hned si je získala.“³ V roce 2005 přistoupili Caseovi na to, že budou projekt financovat, a založili ve spolupráci s Fieldem americkou pobočku PlayPumps International. Za cíl si vytkli uvést do Afriky tisíce nových hravých pump.

Kolem PlayPump se rozpoutala mohutná marketingová kampaň. Steve Case využil své odborné znalosti s řízením AOL a rozeběhl nové formy získávání financí přes internet. Britská dobročinná nadace One

Foundation zahájila pod značkou One Water prodej lahvové vody, přičemž výtěžek věnovala právě PlayPumps International.⁴ Výrobek zaznamenal nevšední úspěch a prosadil se jako oficiální lahvová voda koncertů Live 8 či kampaně Make Poverty History (Učiňme chudobu minulostí). Z PlayPump se stal miláček mezinárodních médií, která si nenechala ujít příležitost ke slovním hříčkám a vydávala články s titulkem jako „pumpovat vodu je hračka“⁵ nebo „kouzelný kolotoč“.⁶ Bill Clinton označil roku 2006 PlayPump v jednom článku v časopise *Time* za „báječný vynález“.⁷

Pozadu nezůstaly ani známé tváře zábavního průmyslu. Americký rapper Jay-Z vybral desítky tisíc dolarů prostřednictvím koncertní šňůry nazvané „The Diary of Jay-Z: Water for Life“ (Deník Jaye-Z: Voda pro život).⁸ Největší výhru si organizace PlayPumps International připsala nedlouho poté: tehdejší první dáma Laura Bushová jí udělila grant v hodnotě 16,4 milionu dolarů,⁹ a zahájila tím kampaň na výběr 60 milionů dolarů, za které se měly do roku 2010 po celé Africe nainstalovat čtyři tisíce hravých pump. Kolem roku 2007 platila PlayPump za nejžhavější želízko v oblasti mezinárodní rozvojové pomoci a Trevor Field se hřál na výsluní slávy — stala se z něj rocková hvězda dobročinné scény.

„Nabralo to šílený spád! Když jsem tu vodní pumpu uviděl poprvé... vůbec by mě nenapadlo, že jde o něco, co by mohlo změnit svět,“¹⁰ prohlásil Field v roce 2008, když se nad nečekaným úspěchem PlayPumps International zamýšlel zpětně. „Když si uvědomím, jak moc tím pomáháme tolika lidem, kteří se mají neskonale hůř než já nebo moje rodina, mám z toho úplně husí kůži.“¹¹ V roce 2009 už jeho charita nainstalovala v Jihoafrické republice, Mosambiku, Svazijsku a Zambii 1800 hravých pump.

Avšak dostavilo se hořké vystřízlivění. Vyšla dvojice zničujících zpráv, z nichž jednu vydal UNICEF¹² a druhou Švýcarské středisko pro zdroje a rozvojové poradenství (SKAT).¹³ Ukázalo se, že přes všechny humbuk,

* *The Magic Roundabout*. Jedná se o narážku na stejnojmenný britský televizní pořad pro děti. (Pozn. překl.)

veškerá ocenění a proinvestované miliony se nikdo doopravdy nezamyslel nad tím, jak se PlayPump osvědčuje v praxi. Většinu kolotočů stačí nabrat patřičnou rychlost, načež rotují nějakou dobu samy — proto je s nimi taková legrace. Jenže kolotoče PlayPump měly pumpovat vodu a k tomu potřebovaly neustálý pohon. Když si na nich děti hrály, záhy je to unavilo. Zpráva UNICEF uváděla, že dovádění na kolotoči někdy končí dětskou zlomeninou nebo nevolností. V jedné vesnici platili dětem za to, aby si s pumpou vůbec „hrály“. I tak musely tamní ženy nezřídka roztáčet kolotoč samy, což je vysilovalo a připadalo jim to nedůstojné a ponižující.¹⁴

Především se však místních nikdo ani neoptal, jestli o PlayPump vůbec stojí. Když se jich hodnotící tým ze SKAT tázal, jak se k novým hravým pumpám vlastně stavějí, mnozí z nich prohlašovali, že dříve používané ruční pumpy jim vyhovovaly víc. Ruční pumpy typu Zimbabwe Bush, vybavené stejně velkým pracovním válcem jako PlayPump, poskytovaly za hodinu 1300 litrů vody, tedy pětkrát tolik co PlayPump. Jedna žena z Mosambiku k tomu podotkla: „Od pěti od rána pracujeme šest hodin na poli. Potom zajdeme k té pumpě a musíme s ní točit, až nás z toho bolí ruce. Se starou ruční pumpou to bylo mnohem lehčí.“¹⁵ Jeden reportér odhadl, že aby se pokryla spotřeba vody průměrné vesnice, musel by kolotoč rotovat sedmadvacet hodin denně.¹⁶

Nadšení dlouho nevydrželo ani tam, kde pumpu zpočátku vítali. Už za pár měsíců se totiž nezřídka porouchala.¹⁷ Na rozdíl od běžných pump typu Zimbabwe Bush byla zapuštěna v kovovém pouzdře, takže si ji místní nemohli sami opravit. Teoreticky měli sice možnost zavolat na údržbu, ale většinou na ni ani nedostali číslo, a pokud ano, nikdo jim nebral telefon. Billboardové plochy na cisternách zůstávaly neobsloužené: vesničané byli příliš chudí, než aby se firmám vyplatilo cílit na ně reklamu. Za neatraktivními, ale funkčními ručními pumpami, s nimiž soupeřily, zaostávaly hravé pumpy téměř po všech stránkách. Při ceně 14 000 dolarů za kus přitom vyšly čtyřikrát draž.¹⁸

Zanedlouho na svého oblíbence zanevřela i média. Americká televizní stanice PBS odvysílala dokument, ve kterém poukázala na řadu nedostatků, s nimiž se PlayPump potýká.¹⁹ (Jediné, co médiím vydrželo,

byla záliba ve slovních hříčkách: dokument nesl název *Co zčeřilo vody v JAR*; list *Guardian* zase o PlayPump opakovaně psal jako o „splachování peněz“.)²⁰ Americká pobočka PlayPumps International v obdivuhodné reakci na tuto kritiku ukončila činnost a její sponzor, Nadace Caseových, veřejně přiznal, že s programem šlápnul vedle. Pád z výsluní přesto PlayPump nezastavil. Fieldova nezisková organizace pod názvem Roundabout Water Solutions nadále po celé JAR instaluje tentýž model hravých pump a firmy jako Ford Motor Company nebo Colgate Palmolive ji v tom finančně podporují.

Většina lidí chce svým životem světu nějak prospět, a čtete-li tuto knihu, patrně nejste výjimka. Příběh Trevora Fielda však názorně dokládá, jak lehce se dobré úmysly mohou zvrtnout. Musíme si proto položit kardinální otázku: Jak zaručit, abychom druhým pomáhali co nejefektivněji? Jak předejít nezamýšleným škodám a dosáhnout co největších pozitivních účinků?

Předkládaná kniha se snaží se zodpovězením těchto otázek pomoci. Věřím, že když se srdce snoubí s rozumem — když se dobročinnost vybaví fakty a soudností —, dají se z dobrých úmyslů vykresat podivuhodné výsledky. Ilustrujme si to na příběhu se značně odlišným vyzněním, než k jakému dospělo předešlé vyprávění.

V roce 2007, kdy právě vrcholila obliba PlayPump, rozeběhli svou vlastní organizaci Michael Kremer a Rachel Glennersterová. Jednalo se o vyústění desítek let trvajícího výzkumu, který se zaměřoval na otázku, jak zlepšit životní podmínky nejchudších lidí světa.

Glennersterová vystudovala ekonomii na univerzitě v Oxfordu, kde také v roce 1988 odpromovala. Chtěla se dozvědět víc o tom, jak pomáhat chudým, a tak se rozhodla okusit život v rozvojové zemi. Strávila léto v Keni, kde přišla do styku s lidmi pracujícími v oblasti rozvojové pomoci. Mnozí z nich však propadli hlubokému rozčarování. Když se pídila po příčinách, řekli jí, ať se schválně sama přesvědčí, jak neslavně některé rozvojové projekty dopadly.

„Nasměřovali mě k velkým projektům, které se nepovedly,“ vyprávěla mi Glennersterová. „Zavítala jsem například k jezeru Turkana v severní

části Keni. Lidé tam vedou v podstatě kočovný způsob života. Několik rozvojových projektů vyšlo z předpokladu, že se život těchto lidílepší, když se u jezera usadí, a tak tam postavili velkou továrnu na zpracování ryb. Místní se u jezera opravdu usadili a začali v něm rybařit. Jenže měli takový výlov, že úplně zdecimovali rybí populaci... Bylo mi z toho do pláče.“²¹ Rozvojové zahraniční projekty se jí znechutily natolik, že se raději přeorientovala na domácí politiku a přijala místo na britském ministerstvu financí.

Část rané dospělosti strávil v Keni rovněž Michael Kremer, který tam po zisku vysokoškolského titulu jeden rok pobýval. Stejně jako Glennersterová se zajímal o krajní chudobu. Aby do tématu hlouběji pronikl, bydlel u jedné místní rodiny a učil na střední škole angličtinu. Také on byl několikrát svědkem toho, jak snaha o zlepšení místních poměrů skončila naprostým fiaskem. Když se v rámci postgraduálního studia vrátil na vysokou školu, rozhodl se vybádat, jak na to jít lépe.

S Glennersterovou se Kremer seznámil v roce 1990 na Harvardově univerzitě. On sám tam dělal doktorát; Glennesterová sem přijela na Kennedyho stipendium, když si předtím na ministerstvu financí vzala studijní volno. V roce 1993 se Kremer stal přednášejícím na MIT. Tou dobou byli již s Glennersterovou manželé a vypravili se na dovolenou do Keni, aby navštívili rodinu, u které Kremer před několika lety bydlel.

Během dovolené se Kremer pustil do řeči se svým přítelem Paulem Lipeyahem, který pracoval pro nizozemskou dobročinnou organizaci International Christian Support (vystupující dnes pod názvem Investing in Children and Their Societies nebo pod zkratkou ICS). ICS se zaměřovala hlavně na sponzorské aktivity věnované dětem: každý dárceměl posílat pravidelný obnos na pomoc konkrétnímu dítěti nebo menší komunitě. Organizace se snažila zlepšit školní docházku a výsledky dětí v testech. Obstarávala řadu nejrůznějších věcí: školám zajišťovala nové učebnice a větší počet učitelů, žákům zase bezplatné školní stejnokroje. Tou dobou obdržela ICS zrovna nové prostředky a Lipeyah se chystal rozšířit program do sedmi nových škol.

Kremer ho vybídl, ať program podrobí takzvané randomizované kontrolované zkoušce: ať sleduje a shromažďuje data ze čtrnácti místních